

Pentti Lempiäinen

* 18.9.1932 † 8.7.2021

Professori Pentti Juhani Lempiäinen kuoli Helsingissä 8. heinäkuuta 2021. Hän oli syntynyt 18.9.1932 Raumalla merikapteenin poikana.

Pentti Lempiäinen teki monivaiheisen uran käytännöllisen teologian ja kirkkohistorian tutkijana, käytännöllisen teologian akateemisena opettajana, journalistina ja tietokirjailijana.

”Kirkkoherranvirastoille olen ollut vaivaloinen asiakas, mutta toivon mukaan kukaan ei muistele minua pahalla”, Pentti Lempiäinen kirjoitti kolmannen monografiansa esipuheeseen. *Piispan- ja rovastintarkastukset Suomessa ennen Isoavihaa* (1967) ilmoittaa lähdeluettelossaan, että tekijä on vaivannut pappeja ja kanslistejä 121 kirkonarkistossa, joiden Ruotsin vallan aikaista aineistoa ei vielä ollut siirretty keskusarkistoihin. Myös niiden virkakunta saa kiitoksensa. Lempiäinen oli jo aikaisemmissa monografioissaan tuonut ensimmäistä kertaa koko maan kirkonarkistojen laajan aineiston tutkimuksen kohteeksi. Hänen esimerkkiään seurasivat vanhan kirkollisen käytännön selvittäjät Pentti Laasonen, Eeva Ojanen, Olavi Rimpiläinen ja Esko Häkli. Paikallishistorian tutkijat ovat hyötyneet varsinkin tarkastuksia käsittelevästä teoksesta, joka noteeraa kaikki säilyneet pöytäkirjat.

Vuoden 1963 suuren teologipromootion priimustohtori oli väitellyt varhaisesta rippi- ja ehtoolliskäytännöstä, jatkanut kasteen (1965) ja kirkollisten tarkastusten tutkimuksella (1967). Hän julkaisi isonvihan ajan kirkolliset tarkastuspöytäkirjat (1973). Teos osoittaa, miten ja millaisena kirkollinen toiminta jatkui maanvaivan aikana. Lempiäinen kartoitti kirkonarkistoihin jääneet vanhat suomenkieliset kirjat ja käsikirjoitukset (1967), kirjoitti artikkelisarjan varhaisista katekismuksista ja julkaisi näköispainoksen ensimmäisestä suomalaisesta virsikirjasta (1988). Tutkimus lapsensynnyttäjiä ja morsianten kirkkoonotosta (1969) ulottuu jo Ruotsin vallan ajalta 1900-luvulle ja sukupuolentutkimuksen alueelle. Kirjoittaessaan oikeusjumanpalveluksesta ja oikeussaarnasta (1981) Lempiäinen hoiti kirkkososiologian pääainetta edellisen professorin poistuttua piispaksi ja käytti tuolloin modernia tilastollista sisällönerittelyä.

Pentti Lempiäinen nimitettiin vuonna 1969 käytännöllisen teologian ensimmäiseksi apulaisprofessoriksi. Varsinainen professuuri oli avautumassa vuonna 1984, mutta Lempiäinen ei jäänyt sitä odottamaan, vaan otti edellisenä vuonna vastaan kutsun kirkollisen Kotimaa-lehden päätoi-

mittajaksi. Hän tiesi, että pienen professoritiedekunnan hankalimmat valmistelu-tehtävät lankeavat kokouspöydän alapäässä istuville virkaiässä nuorimmille.

Kotimaa sai pitkästä aikaa johtoonsa yliopistomiehen, joka osasi kirjoittaa myös yleistajuisesti. Lempiäinen oli saanut kirkon tiedonjulkistamispalkinnon ja hänen asiantuntemustaan oli käytetty virsikirjakomitean puheenjohtajana ja kirkolliskouksen käsikirjakomiteassa. Hänen kirjansa kirkollisista toimituksista (1974) ja kirkkovuodesta (1976) ilmestyivät useina painoksina ja saivat ennen pitkää klassikon aseman.

Uusi päätoimittaja sai hyvän otteen istuvaan toimitukseen, jonka kokoonpano täydentyi sosiaalidemokraattisesta lehdistökentästä tulleella ammattitaitoisella toimituspäälliköllä. Lempiäinen ei unohtanut yliopistoa, vaan tilasi artikkeleita entisiltä kollegoiltaan. Kun kansainvälisesti tunnetuin raamatuntutkija omistautui yleisönosastopolemiikkiin, Kotimaan pääkirjoitus huomautti, että tutkijaprofessorin ”ei tule hajottaa voimiaan kaikenlaiseen kahinointiin eri areenoilla”.

Kaikki kannanotot eivät miellyttäneet Kotimaa-konsernin toimitusjohtajaa. Tämä oli huolissaan siitäkin, että levikkiluvut värähtivät hieman alaspäin – ne romahitivat tosin vasta viittä vuotta myöhemmin. Tärkeämmäksi osoittautui, että Lempiäinen ei tarpeeksi myötäillyt evankelisen herätysliikkeen naispappeutta vastustavaa suuntaa. Hän sai toimitusjohtajalta kehoituksen siirtyä mitääänanomattomampaan

linjanvetoon. Päätoimittaja ei pitänyt ohjeistuksesta ja jätti erohakemuksensa syyskuussa 1986.

Pentti Lempiäinen jatkoi tietokirjailijana. Hän oli kirkollisen kulttuurin monipuolinen asiantuntija ja julkaisi teoksia kirkollisista toimituksista, virsistä, hautausmaakulttuurista, kirkkotaiteesta, etunimistä ja syntymäpäivistä, kirkollisista ja muistakin muistopäivistä. Kustantajat vaihtuivat uusimmissa teoksissa kirkollisista kaupallisten kustantajien eturintamaan. Vertauskuvia käsittelevä laaja teos ulottui myös kristillisen kulttuurin ulkopuolelle, vaikka Lempiäinen ”pystyi hammastikussakin näkemään kristillisen vertauskuvan”, kuten syntymäpäivähaastattelija totesi.

Lempiäisen isoisä ja isä olivat merikapteenoja. Hän sai kirjoittaakseen Suomen Merimieslähetyksen 125-vuotisjuhlakirjan. Kun seurasta oli tuore historia, Lempiäinen keskittyi sen toimintaan 1990-luvun lopulla. Hän tutustui kaikkiin seuran ulkomaisiin asemiin ja Suomen satamien toimipisteisiin. Kirja ilmestyi juhluvodeksi 2000 suomeksi ja ruotsiksi.

Uransa eri vaiheissa Lempiäinen toimi ylioppilastutkintolautakunnan apujäsenenä ja jäsenenä. Lähdettyään Kotimaasta Lempiäinen palasi tiedekuntaan käytännöllisen teologian dosenttina, ja hänelle myönnettiin professorin arvo vuonna 1996. Hän oli Suomalaisen Tiedeakatemian jäsen vuodesta 1975. Suomen kirkkohistoriallinen seura oli julkaissut neljä hänen monografiaansa ja nimitti hänet kunniajäsenekseen 2009.

Markku Heikkilä, Simo Heininen